

Küiön fejtegetést kívánna annak megállapítása is, hogy az egyéni rátermettség (talentum) hiányának mily befolyás engedhető az érdemjegy megállapításában, illetőleg az átbecsátásban? Ezzel azonban itt nem kívánunk foglalkozni; befejezésül csak rámutatunk arra a tényre, hogy középiskolai oktatásunk módszere jelenleg még mindig *átmeneti állapotban* van. A tanítói eljárást, mint annyi mást, örököltük a multból s az egyenkénti foglalkozás is nem egy középiskolánkban még alkalmazásra talál. Az iskolai foglalkozás célja azonban megváltozott; jelenleg oly magas követelményekkel állunk szemközt, hogy azok a régi methodikai elvekkel el nem érthetők. A hagyományt meg kell újítani, bele kell oltani a modern elveket, hogy a cél és az eszközök közt levő összhangtalanság megszűnjék. Az óhajtott siker nem fog elmaradni.

(Szabadka.)

TONCS GUSZTÁV.

KÖZÉPISKOLAI ADMINISTRATIO.

Ujabb rendelkezésekre való vonatkozások.

1. A Rendtartás 6. §. 4. pontjához. (Rendt. Magy. 12. l. 2. pont.)

A középiskolai Rendtartás szerint «azok a tanulók, kik nyilvános gymnasiumból vagy polgári iskolából reáliskolába, úgyszintén azok, kik reál- vagy polgári iskolából gymnasiumba akarnak átmenni, kötelesek *felvételi vizsgálatot* tenni. E vizsgálat az elhagyott és ujonnan választott iskola *tantervei közt* mutatkozó *lényeges különbségre* terjed ki.» — (1883. XXX. t.-cz. 12. §. 3. és 4. pont.)

Az 1890. decz. 9 én 54,452. sz. alatti miniszteri rendelet szerint a felvételi vizsgálatnak a kétféle intézet *tantervi különbségre* kell kiterjednie. E rendeletben a Rendtartás-használta «*lényeges*» kifejezés nincs meg. Természetes, hogy a Rendt. kijelentését e r. rigorozusabbá teszi, a mi helyén való is; mert elejét veszi minden önkényes vagy enyhe értelmezésnek, kategorice kimondván, hogy a *tantervi* különbsétekből (tehát az *egészből*) vizsgálandók meg a tanulók. Már arra nézve azonban, hogy a «*tantervi különbséte*» mily módon értelmezendő, sem a Rendt., sem a hivatkozott min. rend. nem ad felvilágosítást. Sőt az 1876. évi szept. 28-án 21,056. sz. a. rendelettel közölt 1875. évi 25,183. számú rendelet értelmében, mely «*általánosán követendő szabályként* adatott ki», p. o. a polgári iskola I., II., III. és IV. osztályú tanulói az esetben, ha a középiskola folytatólagos II., III. vagy IV. osztályába akarnak lépni, azt «*akadálytalanul* tehetik, ha a *latin* nyelvből szükségesnek mutatkozó felvételi vizsgálatot leteszik». Ez utóbbi szabályzat értelmében, tehát a «*tantervi különbséte*» csupán a *tantárgyakra* vonatkoznék, vagyis a tanulónak egyszerűen csak azon tantárgyból kellene felvételi vizsgálatot

tenni, a melyet *nem* tanult volt előbbi intézetében. Az 1875. évi 25,183. sz. alatti rend. emez intézkedésére azonban, — mely alapul szolgálhatott a törvény, s a Rendt. ama követelményének, hogy t. i. az ily átlépéseknél *felvételi* vizsgálatnak van helye, — nem lehet mereven hivatkozni; mert úgy a törvény, mint a Rendt. *általánosságban* szól a tantervi különbözetről.

Eldöntendő volt tehát, hogy a tantervi e különbözet csupán a *tantárgyakra* vonatkozik-e, mely esetben egyszerűen azon tantárgyakból kellene felvételi vizsgálatot tenni, a melyet az elhagyott intézetben nem tanultak, vagy pedig vonatkozik-e a *mindkét intézetben tanult* tantárgyak *tananyagi* különbözetére is, mert ekkor p. o. a polg. isk. I. osztályából a gymn. II. osztályába jelentkezők, mivel a földrajzból a polgári iskola I. osztályában csak Magyarországot és Ausztriát tanulják, Európa többi államaiból is megvizsgálandók volnának: Fölmerült esetben való tájékozásul kérdést intézvé, — a b.-bányai főigazgatóság 1894. aug. 12-én 914. sz. alatt a következő utasítást adta: «A gymnasiumba átlépő polg. isk. tanulók az elhagyott és ujonan választott iskola *tantervei*» között mutatkozó különbözetre vonatkozólag felvételi vizsgálatot tartoznak tenni. — A különbözet nemcsak a tantárgyakra, hanem ezek *tananyagi terjedelmére* is vonatkozik.

Sziveskedjék a polgári iskola és a gymnasium illető osztályainak tanterveit összehasonlítani s a jelentkező tanulókat, az így mutatkozó *tantárgy-terjedelmi különbözetből* is felvételi vizsgálat alá fogni.»

Ez elintézés már csak azért is figyelmet érdemel, mert az 1875. évi 25,183. sz. alatti általánosan követendő szabályzat a polgári iskolákból való átlépésekre vonatkozólag *csupán a latin nyelvi* vizsgálatot kívánta, a mi most már úgy a törvény és Rendt., mint az 1890. évi 54,452. sz. r. értelmében nem lehet kielégítő.

Ugyanitt közölnöm kell egy más, legújabb *döntő* rendelkezést is, mely szintén a polg. isk. való átlépésekre vonatkozik. — Történt t. i. régebben nem egy eset. — a magam tanári praxisában is, — hogy polg. iskolai növendékek a tanév végén nyilvános gymnasiumban a latin nyelvből magánvizsgálatot tettek, hogy a következő tanév elején a gymnasium következő osztályába akadály nélkül felvétethessenek. A törvény azonban (s ennek alapján a mostani Rendt. is) félreismerhetetlenül *felvételi* vizsgálatot követel, mely természetesen csak a tanév elején, illetőleg rendkívüli és mindig kellőleg megindokolt esetekben a tanév folyamában történhetik. És a V. K. M. 1894. szept. 3-án 41,226. sz. a. rendeletében egy fölmerült eset alkalmából kijelentette, hogy az illető eset igazolásakor hivatkozott *præcedens szabályellenes* volt, hogy csupán egyik tantárgyból, — a latin nyelvből — magánvizsgálat nem tehető; hogy jövőben hasonló szabályelleneségektől szigorúan tartózkodni kell. S valóban be kell látni, hogy az ily átlépéseknél úgy a többször hivatkozott 1875. évi 25,153. sz. alatti rend., mint a törvény, a Rendt. és az 1890. évi 54,452. számú rend. nagyon helyesen kíván *felvételi* vizsgálatot, mely egyrésztől a szülővilagra azért előnyös, mert külön tandíj- és felvételi díj fizetésével nincs egybekötve, másrészt az intézetet illetőleg is helyén való, hogy a tanuló *azon* intézet tanárai vizsgálják meg a kérdéses tantárgyból és általában a mutatkozó tantervi különbözetből, a melybe felvétetni óhajtja magát az illető növendék.

2. (Az 54. l. 6. pontjához.) A V. K. M. 1894. aug. 17-én 40,601. sz. alatti rend. értelmében a tanulók felvételénél az 1883. évi XXX. t.-cz. 17. §-át szigorúan szem előtt kell tartani. (Rendt. 11. §-a.) Mindazáltal oly osztályoknál, melyeknél a tanterem területe a 60 négyszögmétert meghaladja, a felveendő tanulók száma a törvényes maximalis számot 8-czal meghaladhatja. (Ez engedményt talán inkább csak a fővárosra lehet vonatkoztatni!)

3. (A 61. l. 2. kikezdéséhez: «Az iskolák bezárása járvány idején».) «*Difteritiszes szünet*». Igen gyakran megtörténik, hogy a difteritiszből felgyógyult tanulókat két, sőt egy hét múlva is iskolába küldik, akkor, a mikor a betegség még nem vesztette el teljesen fertőző képességét. A belügyminiszter tehát 1894. május havában szigorú utasítást adott ki, a mely szerint difteritiszből felgyógyult gyermekeket csak teljes négy hét után szabad iskolába eresztetni.

Természetes, hogy a négy hét leteltével is alkalmazni kell a Rendt. 14. §-ának 3. pontját, mely szerint az igazgató csak akkor bocsáthatja a ragályos betegségben volt tanulót az intézetbe, ha az intézet látogatását hatósági vagy iskolaorvos megengedhetőnek tartja.

4. (A 65. l. 3. pontjához.) A V. K. M.-nak 1885. évi 8155/1884. sz. a. rend. kívánja, hogy a tanárikar az ifjúság testületi megjelenésekor (istentiszteleten vagy más alkalommal) a dolog fontossága szerint, de mindig kellő arányban jelenjen meg. Ugyanezen rend. folytán a testületeknek felügyeleti szabályokat kellett alkotniok. Erre nézve a pozsonyi főigazgatóság már 1871-ben 1383. sz. rendeletében ezt írta: «A tanároknak az ifjúság számára tartatni szokott köznapi isteni tiszteleten, valamint vasár- és ünnepnap i exhortációkban való részvételét illetőleg már a fennállott magyar kir. Helytartótanács kijelentette, hogy ott, a hol a tanulóifjúság testületileg jelen van, már jó példaadás tekintetéből is, a tanári testületnek jelen kell lennie. Én részemről nem követelem ugyan, hogy a köznapi isteni tiszteleten valamennyi tanárok mindennap résztvegyenek, de kívánom, hogy az ifjúságot legalább három tanár a templomba kísérje.» — (Természetes, hogy úgy volt értendő, hogy ott is maradjon.)

5. (A 74. l. 4. pontjához.) A Rendtartás 20. §-ának 1. pontja rendel, hogy a tanítás folyama az egész tanéven keresztül megszakítás nélkül halad stb. E helyütt — bár a Rendt. s maga a törvény sem reflexkál a *túlterhelésre*, helyén valónak tartom *Schwartzor Ottó* dr.-nak a «*Pszihiatriai Jegyzetek*» igénytelen és szerény czime alatt megjelent nagyszabású művét ismertető közleményből («*Pesti Napló*», 1894. szept.) a következő igen nagyon megszívelendő részt közölni:

«Rendkívül fontos az, a mit Schwartzor az iskoláról és általában a *túlterhelésről* mint a gyermekkori elmebetegségek pszihiikai okairól mond.

A tudós szerző mindenekelőtt azt követeli az iskolától, hogy ott ne csak tanítsanak, de neveljenek is egyuttal. Fájdalom, úgymond, az iskola a gyermek agyára nincs tekintettel, túltömi illuzorius értékű tudománynyal, a tanító ismereteinek sokaságával és ezáltal túlterheli az agyat olyan anyaggal, melyet rendszerbe foglalni és helyesen földolgozni nem képes. A szerző mellőzhetlenné tartja a tananyag revideálását, a felesleges anyag kiküszöbölését és a tanítási rendszernek az agy recipiáló képességével való összhangba hozását. Szerinte leghatározottabban szivósan kell a modern tanítás *időbeosztása* ellen küzdeni, mely valóságos merénylet az agy- és idegrendszer ellen, a melyet fejlődésében megakaszt és az élet primitív fogalmaival szemben is eltompít. Nyolcz órától egy óráig alig néhány percnyi megszakítással ül a gyermek az iskolában. Öt órán keresztül állandóan figyel, a hallottakat úgy dolgozza fel, hogy róluk agyában helyes emlékképek is képződjenek, mindezek a lehetetlenséggel határos követelések. És most következik a délután, a melyet a gyermek ismét csak tanulással, rajzolással, írással vagy számolással tölt el, azután ilyen nagy mértékben felizgatott agygyal megy a gyermek aludni. A nagyobb vakációt a tananyagoknak kellő időben való feldolgozásáért aggodalmaskodó és felelős tanító arra használja fel, hogy lapszámra adja fel a házi feladatokat, a melyek a gyermeknek üdülésre szánt idejét teljesen felemésztik.

A fejlődő agynak ily állandó megfeszített munkálkodása — mondja Schwartz — *nem szaporíthatja a fogalmak számát, de igen is dekadálja az anyagot, az agyat és idegrendszert és hajlamossá teszi a megbetegedésre. Különösen a «terhelt» gyermekekben fejlődik ki legkönnyebben ez a hajlam és az ideg- és agyrenyheségben (neurasthenia) szenvedőknek lényeges százaléka ezekből derül ki.»*

(*Későn jelentkezők felvétele.*) — Rendtartás Magy. 15. l. 1. pontjához. — A V. K. M. 1894. okt. 24-én 50,668. sz. rend. a Rendt. 2. §-át oda módosította, hogy *későn* jelentkező tanulók felvételét nemcsak a tanév két első havában, hanem az *egész tanév* folyamán is a tankerületi főigazgató engedheti meg.

E rendelet következtében a megelőző közleményem 4. pontja alatti intézkedéshez fűzött magyarázatot még inkább fenn kell tartanom, t. i., hogy a tanévnek már előbbrehaladott időszakában a *későn* jelentkezőtől nem felvételi, hanem *magánvizsgálatot* kellene követelni.

6. (A 67. l. 1., illetőleg a 251. l. 4. pontjához.) A fegyelmezésnek erkölcsi alapokon kell nyugodnia. Épen azért a fegyelmi büntetések csupán a fokozatos megintésekéből és az igazgató és a tanári szék elé való idézéséből állanak, kapcsolatban a szülők, illetőleg helyettesik értesítésével. (Sulyosabb esetekben a nem helyben lakó szülőket is tanácsos értesíteni, nehogy a szállásadók esetleges közönye vagy hanyagsága folytán a szülőnek ne lehessen tudomása gyermeke ügyének sulyos voltáról, s esetleg meglepetések érjék.) A tetteges bántalmazás rendeletileg tiltva van. (1864. aug. 20. 70,313. sz. rend.) Érdekes, mit idéz Schwartz Ottó fentebb említett művének ismertetője a «Pszikiatriai Jegyzetek»-ből a *testi fenyítésről*:

«Azt szeretné Schwartzter, ha a pædagogusok a testi fenytés ellen nyilatkoznának, mert minduntalan tapasztaljuk azt a romboló hatást, a melylyel az első botütés a gyermek lelki világára hat. A dacz, az averziók, a tehetetlen bosszú érzete, a megtorlás vágya a gyermek szelleméletében, az ugynevezett alacsony nyilvánulások egész sorozatát teremtik, a melyek nem egyszer kihatnak az egész életre. A testi fenyték nemcsak a pszikikai uton fejlődő aberrációk, tehát félelem, ijedtség, szégyen, megaláztatás és megbecstelenítés következtében, hanem fizikai uton is, az agy és gerinczagy rázkódtatása, az idegrendszer sokja által is okozhat elmebetegségeket.

A *tulterhelés* által okozott *elmebaj* több esetét idézi Schwartzter, és ugyancsak elrettentő például szolgálnak azok az esetek is, a melyek a *testi fenytés következtében* beállott *elmebetegségekről* szólnak. Egy nyolcz éves fiucska az iskolában szenvedett testi fenytés után dühöngő rohamokkal kapcsolatos koreába esett és idővel elmegyengévé lett, egy utásik fiu búskomorságba esett és öngyilkossági kísérletet követett el.»

(Folytatjuk.)

(Trsztena.)

DORTSÁK GYULA.

IRODALOM.

Válasz Méhely Lajosnak «Egy pillantás állattani tankönyvirodalomunkra. (Paszlavszy József, «Az állattan kézi könyve» című munkája fonálán)» feliratú ismertetésére.

Érdeklődéssel várom ugyan többi állattani tankönyveink ismertetését, melyeknek a címül írt sorok alapján következniök kell, mindamellott kötelességemnek érzem, hogy megjegyzéseimet már az első közlésre megtegyem, melynek kizárólag az én könyvem a tárgya.

Első sorban köszönettel tartozom a bírálónak, hogy könyvemet ilyen komoly és elterjedt folyóiratban ismertette, mert egyes jóoldalai, iránya és tárgyalásmódja az epés reflexiók és sértő gúnyolódás gazos sűrűségéből is kiviláglik. Nagyon kényszerítőknak kell azoknak a jóoldalaknak lenni, a melyeket az olyan szenvedélyes lélek sem hallgathat el, mely még a kiadói értesítés dicsérő szavaiba is belekapaszkodik, hogy metszőbb, szúrósabb legyen a szerző szeme közé vágott burján. Nem tagadom, kissé nehezemre esik azt a nyugalmat megtartanom, melylyel e folyóirat iránt tartozom, midőn válaszom megírásában ezt a burjánt legalább visszadobni szándékozom.

Didaktikai és methodikai fejtegetésekre nekem sincs terem; és még kevésbé van időm; azért felfogásomnak csak azon néhány helyéhez fűzök felvilágosító megjegyzést, melyek ellen a bíráló egyenesen kifogást tett.

Az első három szakasz egybefűzésében — úgy értem — azt a hibát találja a bíráló, hogy az «állatvilág alapformái» mindjárt a II. szakasz-